

*Департамент культури і туризму, національностей та релігій
Чернігівської обласної державної адміністрації*

КЗ „Чернігівська обласна бібліотека для дітей імені М. Островського”
Чернігівської обласної ради

**Леся Українка
і європейська література,
культура і мистецтво**

*(Дайджест-матеріали на допомогу бібліотекарям
до 145-річчя від дня народження Лесі Українки)*

Чернігів – 2016

ББК
Л 51

Леся Українка і європейська література, культура і мистецтво : дайджест матеріали для бібліотекарів до 145-річчя від дня народження Лесі Українки [Текст] / комп. верстку, набір та оформ. підгот. О. В. Дорохова ; відп. за вип. Т. М. Клюй. – Чернігів: КЗ «Чернігівська обласна бібліотека для дітей», 2016. - 18 с.

Дайджест матеріали до 145-ї річниці від дня народження Лесі Українки (1871-1913), видатної української письменниці, перекладача, культурного діяча. Подається інформація про родину, захоплення і таланти, творчість, перекладацьку діяльність письменниці, про літературну премію імені Лесі Українки та її лауреатів, про вшанування пам'яті Л.Українки в Україні та світі. Розкриті теми «Леся Українка і музика», «Леся Українка і кінематограф»; наведені цікаві факти життя та творчості геніальної дочки України.

Адресовані працівникам бібліотек для дітей, педагогам для використання при підготовці та організації книжкових виставок, літературних та поетичних вечорів та інших заходів, присвячених пам'яті Лесі Українки.

Комп'ютерну верстку, набір та оформлення
підготували: О.В.Дорохова
Редактор: В.М. Вересоцька
Відповідальна за випуск: Т.М.Клюй

Зам. №1
Тираж 30

« Її істинне імення – геніальна дочка України! »

Леся Українка ввійшла в літературу як велика поетеса-лірик, геніальний драматург, талановитий прозаїк, перекладач, блискучий літературний критик, невтомний збирач і дбайливий цінитель фольклорних скарбів, саме тому вона і сьогодні дуже сучасна.

Родина

Народилась Леся Українка (справжнє ім'я Лариса Петрівна Косач) 25 лютого 1871 року в місті Новограді – Волинському, тепер Житомирської області в інтелігентній, «літературній» родині. Її мати – відома письменниця Олена Пчілка, батько – Петро Антонович Косач – юрист, громадський діяч.

Предки з обох боків – батька й матері – мають багату історію. Там перемішалось усе: герцог боснянського походження і „заволока з Греції”, визначний польський шляхтич і дочка козацького хорунжого, переяславський вїт і юнкер-декабрист, дідичі-хуторяни і професійні революціонери.

У будинку Косачів часто збиралися письменники, художники і музиканти, влаштовувалися вечори і домашні концерти. Серед близького оточення майбутньої поетеси були відомі культурні діячі: М. Драгоманов (її дядько по матері), М. Старицький, М. Лисенко, що сприяло ранньому входженню Лесі в літературу.

Захоплення і таланти

У чотири роки Леся уже читала. У шість – заучує напам'ять і декламує вірші. В дев'ять років вона вже писала вірші, у тринадцять почала друкуватись. Одна з найулюбленіших книжок Лесі в ранньому дитинстві – збірник сербських народних дум і пісень у перекладі М.Старицького. З раннього дитинства майбутня авторка геніальних п'єс була залюблена в театр. У дитинстві Леся любила вишивати. Власноруч вишила улюбленому батькові сорочку, кілька подарункових святкових сорочок для гостей. У 9-річному віці Леся почала вчитися грати на фортепіано. Змалку виявила вона до музики великі здібності, глибоко розуміла її. Найчастіше виконувала твори Бетховена, Шумана, Шуберта, а з українських композиторів – інструментальні етюди і народні пісні в обробці Лисенка. Грала Леся і власні імпровізації, які ніколи не повторювалися. Ще одне захоплення Лесі – народна пісня; також мала малярські здібності, брала уроки малювання у відомого художника — імпресіоніста професора О. Мурашка.

Письменниця знала більше десяти мов: французьку, німецьку, англійську, італійську, давньогрецьку, латинську, російську, польську, білоруську, болгарську. Її навчала мати і приватні вчителі. Вона не тільки читала античних авторів в оригіналі, алей перекладала Овідія та Гомера українською. Французьку і німецьку мови Леся Українка знала настільки добре, що, за її словами могла писати статті, а тим більше листи; італійською письменниця вільно говорила і могла вести ділову кореспонденцію. Ця мова була цікавою для Лесі через її любов до музики. Менша потреба у Лесі Українки була в знанні англійської мови. На той час ця мова не була

настільки популярна, як в наші дні. Але це не вплинуло на бажання Лариси Косач все ж опанувати англійською. Про рівень її освіти може свідчити факт, що у 19-літньому віці написала для своїх сестер підручник «Стародавня історія східних народів».

Творчість

1881 рік став початком захворювання на туберкульоз. Тяжко хвора Леся вивчає класичні мови (грецьку і латинську). Восени 1883 року Лесі зроблено операцію на лівій руці, видалили кістки, уражені туберкульозом.

При сприянні матері у 1884 році восени у львівському журналі "Зоря" з'явилася перша Лесина публікація — вірш "Конвалія", а згодом вірші «Сафо», «Літо краснее минуло» і ін. Саме цього року з'явився псевдонім «Леся Українка». Взимку Олена Пчілка пропонує Михайлові й Лесі перекласти українською мовою "Вечори на хуторі поблизу Диканьки" Миколи Гоголя. Наступного року у Львові вийшла книжка перекладених оповідань М.Гоголя, авторами якої були молоді Косачі.

Протягом 1884 р. – 1891 р. Леся Українка написала поезії для дітей, які об'єднала в цикл "В дитячому кружі". 1893 р. у Львові вийшла перша поетична збірка "На крилах пісень" та було написано поему "Давня казка". 1894 р. родина поетеси поселилася в Києві, де приятелювали з родинами композитора Миколи Лисенка і письменника Михайла Старицького, підтримували добрі стосунки з Іваном Франком, Михайлом Коцюбинським. 1899 р. Леся Українка вперше зустрілася та потоваришувала з Ольгою Кобилянською. 1899 р. у Львові виходить друга поетична книжка Лесі Українки "Думи і мрії", письменниця активно друкується в журналах "Народ", "Житіє і слово", "Літературно-науковий вісник", готує нову збірку "Відгуки" (1902 р.)

Як талановита перекладачка, Леся Українка зводила мости між народами своїми перекладами на українську мову творів М. Гоголя ("Запропаща грамота", "Зачароване місце"), І. Тургенева ("Німфи"), Г. Гейне ("Книга пісень"), Г. Гауптмана ("Ткачі"), віршів А. Міцкевича, В. Гюго, Дж.-Г. Байрона, ряд ліричних пісень Стародавнього Єгипту...

Особливе місце у творчій біографії Лесі Українки займає фольклор. Починаючи з дитячих літ ("Русалка") і кінчаючи останніми творами ("Про велета"), він органічно входить в образний світ письменниці. Цьому прислужилась її невтомна систематична праця над збиранням скарбів народної духовної культури. Вона збирала і записувала обряди, пісні, думи у виконанні кобзарів, щоб врятувати від забуття.

Вимушені потребою лікування подорожі до Німеччини, Австро-Угорщини, Італії, Єгипту, кількаразові перебування на Кавказі, в Криму збагатили її враження та сприяли розширенню кругозору письменниці. 1902 рік поетеса провела на лікуванні в Сан-Ремо (Італія), живе в Одесі, Києві. У Чернівцях вийшла її збірка поезій «Відгуки». 1903 драматична поема «Вавилонський полон», вірш «Дим».

1904-1905 рр. — поезії «Дочка Іефая», «Напис в руїні» та ін. Друге видання збірки «На крилах пісень». «Осіння казка», «Пісні з кладовища», «Пісні про волю», вірші «Мріє, не зрадь!», «Упоєні на бенкетах кривавих...», діалог «Три хвилини».

На початку березня 1907 року Леся Українка переїжджає з Колодяжного до Києва. 7 серпня 1907 р. Леся Українка та Климент Квітка офіційно оформили шлюб у церкві, живуть в Криму. Поетеса завершує драматичну поему «Кассандра». Жандармами вчинено обшук на квартирі Косачів, конфісковано 121 книжку. Л. Українку разом із сестрою Ольгою заарештовано. У 1908 році Леся Українка перебувала в Ялті, Києві, Одесі, Євпаторії, Батумі, Тбілісі, їздила до Берліна на консультацію з професором щодо операції на нирках.

Боротьба і праця. Такий був зміст усього життя Лесі Українки, життя, гідного подиву і захоплення.

Останні роки життя Л. Косач-Квітки пройшли в подорожах на лікування до Єгипту й на Кавказ. Померла 19 липня 1913 року в Сурамі у віці 42 років. Тіло її перевезли до Києва і поховали на Байковому кладовищі.

Вершини літературної майстерності

Леся Українка досягла вершин творчої майстерності і відкрила нові обрії в українській літературі. Її поезія та драматургія мали яскраво виражений новаторський характер.

За пафосом творчості, за характером поетичної індивідуальності Лесі Українці був особливо близьким Байрон. Намагаючись ознайомити українського читача з перлинами європейської поезії, вона перекладає не тільки його лірику, а й твори Данте, Шекспіра, Гюго, Гейне, Міцкевича, Надсона. Захопившись образом Прометея, українська поетеса студіює творчість багатьох письменників, які опрацьовували давньогрецький міф, - Есхіла, Софокла, Овідія, Горація, Вольтера, Гете, Байрона, Леонардо. Вважала, що справжні митці зобов'язані досягнути художні здобутки людства. В одному з листів до Старицького вона писала: «Моя власна робота була б мені тричі тяжча тепер, якби прийшлося працювати на непочатому перелозі, на неораній ниві». Звичайно, вона при цьому розуміла не тільки здобутки літератур європейських народів, а й внесок українських поетів, зокрема Тараса Шевченка, Пантелеймона Куліша, Михайла Старицького, Івана Франка в скарбницю всесвітнього письменства.

Широкі, міцні контакти єднають драматургію Лесі Українки з творчістю багатьох європейських письменників. Скажімо, драматична поема Кассандра своєю тематикою перегукується з трагедіями давньогрецьких авторів, з творами Фрідріха Шіллера. Задум драматичної поеми у пущі виник під впливом студіювання творчості Джона Мільтона. Драма «Камінний господар» є однією з художніх версій світового сюжету про Дон Жуана, який опрацьовувався Жаном Батістом Мольєром, Проспером Меріме, Олександром Пушкіним.

За сміливість думки й глибину поглядів, за громадянську мужність і суворе подвижництво Лесею Українку в різний час називали по-різному. То вона була Жанна д'Арк української поезії та дочка Прометея, то ніжна, блакитноока Леся і поетеса поступових ідей. Але вже пора озвучити її істинне імення – геніальна дочка України! Своєю винятковістю і своєю звичайністю, своїм великим ім'ям «Леся Українка» вона нам, українцям, і досі торує дорогу до самих себе: до мови, до родини, до рідної землі, до України.

Художня спадщина Лесі Українки належить не тільки українському народові, а й входить до всесвітньої скарбниці художнього слова. Твори поетеси перекладені багатьма європейськими мовами. Вони систематично видаються, ретельно досліджуються науковцями. Твори нашої геніальної письменниці складають ті вічні книжки, що витримують найскладніші випробування — іспит часу.

Геній Лесі Українки-перекладача

Сучасність Лесі Українки в тому, що вона усвідомлювала українську культуру як важливу частину європейської культури, літератури, мистецтва, а її життєвий подвиг та літературний геній поета і перекладача і сьогодні допомагає нам, її нащадкам, будувати успішну – а ми твердо віримо в це – європейську країну.

З української :

- Сам виноват / переклад з І.Я.Франка. (1903)
- Хороший заробток / переклад з І.Я.Франка. (1903)
- На дне / переклад з І.Я.Франка. (1903)
- К свету ! / переклад з І.Я.Франка. (1904)
- Леса и пастбища / переклад з І.Я.Франка. (1904)
- История тулупа / переклад з І.Я.Франка. (1904)

З російської:

- Вечорниці на хуторі під Диканькою : Передмова Панька Рудого / переклад з М. В. Гоголя.(1884)
- Запропаща грамота / переклад з М. В. Гоголя. (1884)
- Зачароване місце / переклад з М. В. Гоголя. (1884)
- Німфи / переклад з І.С.Тургенєва. (1889)

З польської:

- 3 поеми «Конрад Валленрод» / переклад з А.Міцкевича. (1887)
- 4 вірші / переклад з М.Конопницької (1902)

З німецької:

- Ліричні співанки / переклад з Г.Гейне. (1890)
- Поворот додому / переклад з Г.Гейне. (1890)
- Світова тьма / переклад з Г.Гейне. (1890)
- Раткліф / переклад з Г.Гейне. (1890)
- З подорожі до Гарца / переклад з Г.Гейне.(1890)
- Neue Liebe / переклад з Г.Гейне. (1890)
- Негода / переклад з Г.Гейне. (1890)
- Атта Троль / переклад з Г.Гейне. (1893)
- Маврський король / переклад з Г.Гейне. (1893)
- Ткачі / переклад з Г.Гейне. (1899)
- Enfant perdu / переклад з Г.Гейне. (1900)
- Ткачи / переклад з Г.Гауптмана (рос.мовою) (1901)
- Ткачі / переклад з Г.Гауптмана (укр.мовою) (1901)
- Духи / переклад з Л.Якобовського (1901)

- Как я раз боженьку забыл / переклад з Л.Якобовського (1901)

З французької:

- Сірома / переспів з В.Гюго. (1889)
- «Ладні поети, співайте!» / переклад з В.Гюго. (1890)
- Життя і філософські думки пінгвіна / переклад з П.-Ж.Етцеля (1889)

З італійської:

- Першого мая / переклад з Е. де Амічіса. (1902)
- «Нарешті мета моєї книжки ясно визначилась...» / переклад з Е. де Амічіса. (1902)
- Ух! волки! / переклад з Ж. д'Еспардеса (1910)
- Італійська народна пісня / переспів. (1902)
- Кінець страйку / переклад А.Негрі (1899)
- «Смутної провесни, серед травиці...» / переклад А.Негрі (1899)

З англійської:

- Макбет / переклад з В.Шекспіра. (1898)
- Каїн / переклад з Д.Байрона. (1898)
- «Коли сниться мені, що ти любиш мене...» / переклад з Д.Байрона. (1898)

З бельгійської:

- Неминуча / переклад з М.Метерлінка. (1900)

Перекладацька спадщина Лесі Українки дуже велика : це і староегипетська лірика, давньоіндійська "Рігведа", з давньоєврейської уривки із Старого Заповіту, поеми Гомера, Овідія, з давньогрецької оповіді Геродота, Діодора Сицилійського та інших авторів з історії мідійців, персів, єгиптян, вавилонян та ін.; твори Короленка, Гаршина, Пушкіна, Лермонтова, Некрасова, Салтикова-Щедріна, Гончарова, Достоевського, Л. Толстого, Сервантеса, Петрарки, Мольєра, Вольтєра, Руссо, Бомарше, Бернса, Гете, Шіллєра, Вальтера Скотта, Бальзака, Беранже, Лєсажа, Леопарді, Лонгфєлло, Жорж Санд, Сталь, Флєбера, Золя, Сирокємлі, Конопницької, Красицького, Крашевського, Ожєшко, Сенкевича, Словацького та багатьох інших, що свідчить про неабияку обізнаність Лєсі Українки з найкращими надбаннями світової літератури, з якими вона намагалася ознайомити український народ з метою піднесення його інтелектуального і культурного рівня.

Про те, що світова література була невід'ємною частиною творчості Лєсі Українки, свідчать і її літературно-критичні та публіцистичні статті, переважна більшість з яких присвячена зарубіжній літературі. Особливо актуальними є такі її літературно-теоретичні дослідження: "Два напрямлення в новейшєй италъянскої літературє", "Заметки о новейшєй польскої літературє", "Європєйська соціална драма в кінці ХІХ ст.", "Утопія в белєтристиці", "Народничество в Германиї", "Михаїл Крамер" та багато інших.

Лєся Українка належить до тих небагатьох митців українського художнього слова, які своєю творчістю і діяльністю були міцно пов'язані з світовим літературним процесом, світовою культурою, залишаючись одночасно оригінальними і самобутніми національними письменниками.

В свою чергу Леся Українка привертала увагу багатьох письменників і дослідників різних літератур, її твори перекладалися і перекладаються майже у всіх країнах світу, зокрема Росії, Білорусії, Чехії, Англії, Німеччині, Франції, Канаді, США та ін. Літературознавці багатьох країн присвятили українській поетесі чимало статей, монографій, літературних портретів.

Леся Українка і музика

*Хотіла б я піснею стати
У сюю хвилину ясну,
Щоб вільно по світу літати,
Щоб вітер розносив луку.*

Пісня – незрадливий друг на життєвих дорогах, невичерпне і завжди нове джерело натхнення. Протягом усього життя зберігала Леся Українка в пам'яті безліч пісень. Письменниця захоплювалася гармонією української пісні, віртуозністю гри гомерів України – кобзарів, могуттям органної музики, усною народною піснею, зокрема колядками. Вплив музики на творчість Лесі Українки величезний. Уже назви віршів красномовно свідчать про музично – поетичну природу поезії: «Мелодії», «Ритми», «Сім струн», «Романс».

Найчастіше виконувала вона твори Бетховена, Шумана, Шуберта, Моцарта, Баха. А з українських композиторів виконувала – інструментальні етюди і народні пісні Лисенка. Грала Леся, коли не дуже хто прислухався, і власні імпровізації, які ніколи не повторювалися – кожен раз було щось інше, щось нове, щось інтимне. Це була наче музична розмова з другом – фортепіано на різні – прерізні теми.

«Як Леся грала, - згадує Ольга, - то ми всі сиділи тихесенько і слухали – не можна наслухатися її музики». Заслуговує на увагу і самооцінка самої піаністки: «Мені часом здається, що з мене вийшов би значно кращий музикант, ніж поет, та тільки біда, що натура утяла мені кепський жарт».

Леся Українка продовжила розпочату Миколою Лисенком велику справу збереження для нащадків українських народних дум. Письменниці судилося побачити результат своєї чудової ініціативи : у 1910 році вийшов з друку I – й том підготовленого Ф. Колесою видання «Мелодії українських дум». Одержавши цінну книгу, Леся Українка з радістю писала вченому: «Тепер уже справді можна сказати: «Наша пісня, наша дума не вмере, не загине!». II том «Мелодій...» вийшов уже після смерті поетеси, у вересні 1913 року.

Музичні сторінки творчості Лесі Українки свідчать про широку обізнаність письменниці з різноманітними жанрами музичного мистецтва, глибоке розуміння стильових особливостей як народної, так і професійної музики. Могутньою , стоголосою піснею лунає поетичне слово Лесі Українки по всьому світі – воно втілюється у звуки музичних творів, натхненних її співучою музикою, її безсмертним генієм.

Як я умру, на світі запала
Покинутий вогонь моїх пісень,
І стримуваний племін засіє,
Вночі запалений, горітиме удень.

Ця мрія геніальної поетеси в наш час здійсненна. На крилах своєї поезії і музики наша Леся крокує в планетарне безсмертя. Одним з доказів цього є збірка «Золоті зерна», в якій зібрано понад двадцять солоспівів.

30 записів веснянок і пісень з голосу Лесі Українки зробив Микола Лисенко, 225 пісень увійшло до збірки "Народні мелодії. З голосу Лесі Українки", яку упорядкував і видав 1917 р. її чоловік Климент Квітка.

Українські і зарубіжні композитори найбільше написали (понад сотню) творів на слова Лесі Українки для голосу з фортепіанним супроводом : сповнені героїзму мелодії Якова Степового «Слово, чому ти не твердая криця», і музика до одноактової опери «Іфігенія в Тавриді»; чудові романси Кирило Стеценко – «Стояла я і слухала весну», «Дивлюсь я на ясні зорі...», « Хотіла б я піснею стати...» та П. Гайдамака - «Знов весна» і «Горить моє серце».Лесиним творам дали музичне життя П. Глушков,Г. Жуковський.

Геній української музики Микола Лисенко поклав на музику Лесину поезію «Не дивись на місяць весною» і присвячений роковинам Шевченка «Похоронний марш» Лесі Українки.

Назвемо ще ряд вдало скомпонованих солоспівів: «Дивлюсь я на ясні зорі» М. Жербіна, «Хотіла б я піснею стати» А. Коломійця, «Уста говорять» Ф. Надененка, «Гей, піду я в ті зелені гори» П. Майбороди, «Реве – гуде дібровонька» і «Соловейковий спів» Т. Сидоренко – Малюкової, «Колискова» Ю. Рожовської, «Досвітні огні» Я. Яциневич, «То була тиха ніч – чарівниця» Б. Фільц.

Засяяла новими гранями поезія Лесі Українки в творчості зарубіжних композиторів : «Перемога» О. Барамішвілі, «Надія» О. Долуханової, «Дитячий хоровод» Д. Чхеїдзе. Музичний соло цикл створили паралельно білоруський композитор Дмитро Лукас і російський Юрій Левітін. А якими чарами віє від «Пісні про Лесю Українку» М. Давіташвілі на слова С. Еулі.

Серед музичних творів, написаних на вірші і сюжети Лесі Українки, не тільки романси, хори і солоспіви, а й великожанрові – симфонії, опери й балети. Балетів найбільше – «Досвітні вогні» Людмили (Лесі) Дичко, «Камінний господар» Віталія Губаренка, «Оргія» Віталія Кирейка, «Лісова пісня» Германа Жуковського, на цій же літературній основі балет Михайла Скорульського, про який японська газета «Асахі сімбун» опублікувала рецензію – захоплення «Молодість, завзятість, сила і краса». Такої ж високої думки зарубіжний глядач і про оперу «Лісова пісня» Віталія Кирейка.

В жанрі інструментальної музики назвемо Штогаренкову «Симфонічну сюїту пам'яті Лесі Українки» і його ж чудову музику до радіовистави за «Лісовою піснею». Згадаймо і симфонічну поему «Contra spem spero» Р. Тохадзе. Кожен з них по – споєму почув і передав музику слів нашої Лесі.

Ще за життя Лесі Українки видатні співаки світу виконували музичні твори на її слова: Соломія Крушельницька, Ганна Крушельницька, Денис Січинський, Григорій Алчевський, Іван Григорович, Іван Алчевський, Іван Гичка – Андрієвський. А коли б укласти перелік сучасних співаків, музик і диригентів, які

за останнє півстоліття доносять до мільйонів слухачів музичні твори на Лесині слова чи на сюжети її творів, або присвячені їй, це були б сотні і сотні імен.

Композитори України і всього світу будуть ще і ще звертатися до перлин Лесиного Слова, яке надихатиме їх на створення все нових і нових музичних творів – окрасу духовного життя їх народів.

Леся Українка і кінематограф

Лесі Українці присвячено художній фільм М. Мащенка "Іду до тебе" (1972 р.) за сценарієм І. Драча, науково-популярні картини "Леся Українка" (1957 р., 1969 р.), документальну стрічку "Леся Українка" (1971 р.). Найвідоміші екранізації її творів — "Лісова пісня" (1961 р., В. Івченко) та "Лісова пісня. Мавка" (1980 р., Ю. Ілленко), "Спокуса Дон Жуана" (1985 р., В. Левін), телевізійна вистава "Оргія" (1991 р.).

Вшанування пам'яті Лесі Українки в Україні та світі (Музеї, пам'ятники)

Пам'ять геніальної дочки України шанують у всьому світі. Ларисі Петрівні Косач (Лесі Українці) в різних країнах світу поставлені пам'ятники, відкриті музеї та меморіальні дошки.

Музеї Лесі Українки є у Києві, Ялті, Новгород-Волинському, с. Колодяжному (Волинська область), Сурамі (Грузія) та ін.

Перший пам'ятник встановлено Лесі Українці у 1952 р. там, де вона померла – в Сурамі. Автор його художниця, скульптор, грузинка Тамара Абакалія, котра цілком імовірно могла бути знайома з Лесею Українкою.

Пам'ятник поетесі є і в Канаді (Вінніпег, Саскатун, Торонто), і в США (Клівленд), і в Грузії (Телаві), а в Бразилії — у місті Сан-Пауло — є вулиця Лесі Українки.

Меморіальні дошки поетесі встановлені на будинках, де вона проживала, в Естонії, Італії, Німеччині, Болгарії, Грузії, Австрії та ін. країнах. У Москві пам'ятник поетесі світового рівня був встановлений у 2003 р.

В Україні постаменти їй зведено в Києві, Луцьку, Колодяжному, Львові, Полонному, Ковелі, Раві Руській, Ялті, Балаклаві, Саках і, звичайно, в Новоград-Волинському (Звягелі), де Леся Українка народилася. У вищезгаданих містах знаходяться також і меморіальні музеї Лесі Українки. Окрім Новограда-Волинського, пам'ятники Лесі Українці тут встановлено в селах Ярунь та Тупольці.

У 2002 р. пам'ятна дошка Лесі Українці з'явилася навіть в Єгипті у місті Олександрії у знаменитій Олександрійській бібліотеці - у колиці світової культури.

**Премія Кабінету Міністрів України
імені Лесі Українки
за літературно-мистецькі твори для дітей та
юнацтва**

Літературну премію імені Лесі Українки було засновано Урядом Української РСР у 1971 році, коли відмічалось 100-річчя від дня народження видатної української письменниці. З 1972 по 2003 рік нею щорічно відзначався кращий глибокоідейний та високохудожній твір(твори) для дітей.

У 2004 році було затверджено нове "Положення про Премію Кабінету Міністрів України імені Лесі Українки за літературно-мистецькі твори для дітей та юнацтва", згідно з яким вона "...присуджується щороку за твори, які сприяють вихованню підростаючого покоління у дусі національної гідності, духовної єдності українського суспільства та здобули широке громадське визнання". Крім грошової винагороди, лауреатові (лауреатам) вручається також диплом лауреата.

Додаток №1

Літературна спадщина Лесі Українки

Збірки:

- «На крилах пісень» (1893)
- «Думи і мрії» (1899)
- «Відгуки» (1902)

Інші твори:

- перший вірш «Надія» (1880)
- вірші «Конвалія» і «Сафо»
- поезія «**Contra spem spero!**» (1890)
- драма «Блакитна троянда» (1896)
- драматичну поему «**Одержима**» (1901)
- драматична поема «**Кассандра**» (1907)
- драма «Руфін і Прісцилла»
- драматична поема «**Бояриня**»
- поема «**Оргія**»

- драма «Камінний господар»
- драма «Лісова пісня»
- оповідання «Така її доля» і «Святий вечір»
- казки «Три перлини», «Чотири казки зеленого шуму», «Лелія», «Біда навчить», «Метелик»
- повісті «Жаль» і «Приязнь»
- передсмертна повість «Екбаль Ганем»

Публіцистика Лесі Українки:

- Лист до товаришів (1895 р.)
- «Безпардонний» патріотизм (1895 р.)
- La voix d'une prisonnier russi (1896 р.)
- «Не так тії вороги, як добрії люди» (1897 р.)
- Додаток від впорядчика до українського перекладу книжечки «Хто з чого жиє» (1901 р.)

Фольклорні записи Лесі Українки:

- Купала на Волині (1893 р.)
- Опис поліської хати – Леся Українка в листі до І.Франка від 23.10.1893 р. обіцяла надіслати цю замітку . Вона загублена.
- Записи народних повір'їв з Колодяжного і Миропілля – Леся Українка в 1893 р. надіслала М.П.Драгоманову такі записи:
 - 1. «Кажуть, що комарі – чортівські слуги і ту кров, що випивають, несуть чортові».
 - 2. «Земля, що є чоловіка під нігтями, то чортова земля».
 - 3. «Розплата з чортом душами родичів».
- Записи в селі Колодяжне (1891 р.)
- Записи в селах Довгополе та Буркут (1901 р.)
- Дитячі гри, пісні й казки (1903 р.)
- Народні пісні до танцю (1904 р.)
- З репертуару кобзаря Гната Гончаренка (1908 р.)
- Записи народних пісень з голосу Лесі Українки

- Народні пісні, записані з голосу Лесі Українки Миколою Лисенком
- Народні пісні, записані з голосу Лесі Українки Климентом Квіткою

Лауреати літературної премії імені Лесі Українки

1972 — **Забіла Наталя Львівна** (1903—1985) — за драматичну казку «Троянові діти», п'єсу-фантазію «Перший крок» та поетичні твори;

1973 — **Багмут Іван Андріанович** (1903—1975) — за повісті «Наш загін „Смерть фашистам!“», «Щасливий день суворовця Криничного», «Голубе плесо» й оповідання «Шматок пирога»;

1974 — **Іваненко Оксана Дмитрівна** (1906—1997) — за повість «Рідні діти», роман «Тарасові шляхи» та «Лісові казки»;

1975 — **Збанацький Юрій Оліферович** (1913—1994) — за роман «Кують зозулі», повісті «Курилові острови», «Ленінка», «Героподвія» та ін.;

1976 — **Воронько Платон Микитович** (1913—1988) — за збірки віршів «Читаночка», «Сніжна зіронька горить», «Облітав журавель», «Всім по сім», драматичну поему «Казка про Чугайстра»;

1977 — **Бичко Валентин Васильович** (1912—1994) — за віршоване оповідання «Сімейний альбом» та автобіографічна повість «Благословлялося на світ»;

1978 — **Познанська Марія Абакумівна** (1917—1995) — за віршовану розповідь «Фортеця над Дніпром» та збірку поезій «Щоб ти був щасливий»;

1979 — **Пригара Марія Аркадіївна** (1917—1983) — за вибрані твори «Вірші та казки», «Повісті та оповідання» (у двох томах);

1980 — **Тютюнник Григорій Михайлович** (1931—1980) - за книги «Климко» та «Вогник далеко в степу»;

1981 — **Ткач Дмитро Васильович** (1912—1993) — за роман «Шторм і штиль»;

1982 — **Нестайко Всеволод Зіновійович** (1930) — за повість-казку «Незвичайні пригоди в лісовій школі»;

1983 — **Малик (Сиченко) Володимир Кирилович** (1921—1998) — за твори історико-патріотичної тематики для дітей;

1984 — **Комар Борис Панасович** (1928) — за збірки «Бджолиний мед», «Мандрівний вулкан»;

1985 — **Ладижець Володимир Іванович** (1924—1991) — за збірки віршів «Ластівки з Карпат», «Орлиний дом»;

1985 — **Кава Віктор Іванович** (1937—2004) — за повісті та оповідання «Будь обережна, Марійко!», «На те літо, після війни», «Осіння стежка», «Усмішка»;

1986 — **Гриб Кузьма Кіндратович** (1910—1997) — за збірку повістей «Назустріч юності»;

1987 — **Давидов Анатолій Іванович** (1938—2002) — за збірку оповідань «Сонечко спить у дзвониках»;

1988 — **Близнаць Віктор Семенович** (1933—1981) — за повісті «Звук павутинки», «Земля Світлячків», «Женя і Синько»;

1989 — **Скомаровський Вадим Петрович** (1937) — за книгу вибраних творів «Свіжа борозна» та збірку віршів «Завтра в школу»;

1990 — **Сингаївський Микола Федорович** (1936) — за поетичні збірки «Калиновий вітер», «Ластівоча весна», «Маківка і Перчина»;

1991 — **Олійник Микола Якович** (1923—1997) — за роман «Дочка Прометєя»;

1992 — **Тендюк Леонід Михайлович** (1931—2012) — за «Вибрані твори» (у двох

томах) та збірку «Смерть в океані»;

1992 — **Харчук Борис Микитович** (1931—1988) — за збірку повістей «Зазимки і весни», збірку казок, оповідань, повістей «Горохове чудо»;

1993 — **Слабошпицький Михайло Федотович** (1946) — за повість «Душі на вітрах» та збірки прозових творів «Озеро Олдан». «Папуга з осінньої гілки»;

1993 — **Павленко Леонід Оксентійович** (1924) — за збірку легенд «Квіт папороті»;

1993 — **Орач (Комар) Олег Юхимович** (1940—2005) — за збірку віршів «Журавликова пісня»;

1994 — **Чуб (Нитченко) Дмитро Васильович** (1905—1999' (Австралія) — за науково-художню книжку «Слідами Миклухо-Маклая», збірку оповідань «Стежками пригод», книжку «Живий Шевченко»;

1994 - **Костецький Анатолій Георгійович** (1948) — за збірку казкових, фантастичних та пригодницьких повістей «Мінімакс — кишеньковий дракон, або День без батьків», збірки віршів «Як зробити день веселим», «Нас батьки не розуміють», повість «Постукай у моє вікно»;

1994 — **Жупанин Степан Ілліч** (1936)' — за збірку казок, загадок, скоромовок «На високій полонині» та співаник для дітей «Закарпатські візерунки»;

1995 — **Лучук Володимир Іванович** (1934—1992) — за збірки віршів та казок «Найрідніші слова» та «Казкова орбіта»;

1995 - **Василяшко Василь Федорович** (1939) — за збірку віршів «Чи Україні ти син?»;

1996 — **Чухліб Василь Васильович** (1941—1997) — за збірки оповідань і казок «Олень на тому березі», «Куди летить рибалочка» та «Колискова для ведмедів»;

1997 — **Бризгун-Шанта Леся** (1920-2011) (Канада) — за збірку казок і оповідань «Золотий горішок»;

1997 — **Білоус Дмитро Григорович** (1920—2004) — за збірку віршів «Чари барвінкові»;

1998 — **Яненко Микола Михайлович** (1941) — за збірку оповідань «Цвітуть в океані квіти»;

1998 — **Стельмах Богдан Михайлович** (1943) — за збірку віршів та казок «Писанка»;

1999 — **Довжик (Должиков) Василь Михайлович** (1943) — за збірку повістей «Уперта хата»;

1999 — **Голод Марія-Анна** (1918) (Канада) — за збірку прозових творів «Люстра пана Севастіяна»;

2000 — **Шморгун Євген Іванович** (1940) — за книжку оповідань «Мова зела»;

2000 — **Камінчук Анатолій Семенович** (1939) — за книжку віршів «Котики вербові»;

2001 — **Стельмах Ярослав Михайлович** (1949—2001) — за збірку повістей та оповідань «Голодний, злий і дуже небезпечний»;

2001 — **Людкевич (Білоус) Марія Йосипівна** (1948) — за збірку віршів «Домовик без черевик»;

2002 — **Рутківський Володимир Григорович** (1937) — за повість-легенду «Сторожова застава»;

2002 — **Качан Анатолій Леонтійович** (1942) — за книгу віршів «До синього моря хмарина пливе»;

2003 — **Малик Галина Миколаївна** (1951) — за повість «Злочинці з паралельного світу»;

2004 — **Гриненко Галина Олександрівна** (1925) — за книгу «Життя і строфи»;

2005 — **Білоусов Євген Васильович** (1952) — за повість-казку «Тарасове перо»;

2006 — **Ярмиш Юрій Феодосійович** (1935) — за книжки «Дванадцятиголовий дракончик», «Казка стукає у двері», «Сповідь чаклуна»;

2007 — **Мензатюк Зірка Захаріївна** (1954) — за книги «Київські казки», «Казочки-куцохвостики», «Таємниця козацької шаблі»;

2008 — **Коломієць Тамара Панасівна** (1935) — за збірки віршів «Де ховає сонце роси» та «Найперша стежечка»;

2009 — **Чередниченко Дмитро Семенович** (1935) — за книгу «Хлопчик Горіхове Зерня і Лісовичка»;

2010 — **Пономаренко Марія Антонівна** (1945) — за книги «Жайвір», «Сонячна країна — моя Україна», «Усміхнений сонях»;

2011 — **Логвин Юрій Григорович** (1939) — за роман «Таємна перлина»;

2012 — **Фалькович Григорій Аврамович** (1940) — за книгу «Хвацькі вірші» ;

2013 — **Гуменюк Надія Павлівна** (1950) — за книгу "Шуршик В. та інші: Казки з Яринчиного саду" ;

2014 — **Терен Віктор Васильович** (1941) — за книгу «Хлопчик з планети «Ч» та Вогняні Пси»;

2015 — **Куш Павло Вікторович** (1962) — за книгу "АБВ, або Операція "Ставокзавр".

Додаток №3

Цікаві факти про Лесю Українку

В Україні сьогодні можливо знайти лише три справжні раритетні роялі, один з них, на якому грала сама Леся Українка, знаходиться у музеї, в Колодяжному.

Свій псевдонім Лариса Косач запозичила в дядька — Михайла Драгоманова. Він підписувався як «Українець». А оскільки Леся дуже любила свого дядька і захоплювалась ним, то вирішила в чомусь бути схожою на нього. Псевдонім «Українка» з'явився в 1884 році, коли дівчині було всього тринадцять. А Лесею її лагідно називали в сім'ї, тож не дивно, що тверде «Лариса» вона замінила на тендітне та ніжне «Леся».

Мало хто знає, але Леся Українка ввела в нашу мову такі слова як «напроресні» та «промінь».

Садиба Косачів розташовувалась на окраїні села, де були найкращі землі. У розпорядженні родини було 500 гектарів землі, включно з лісами, ріллею та чотирма гектарами саду. Аби тримати в порядку садибу, родина Лесі Українки мала найманих робітників. На території колишніх володінь розташовується Лесин кадуб – джерело й криниця. Колись на місці джерела росла прадавня верба, змальована в «Лісовій пісні». Кажуть, що на території колишньої садиби Косачів захований косачівський скарб.

Усі живі нащадки Лесі Українки живуть за межами України. Це Роберто Гааб (троюрідний племінник, онук Лесиної сестри Оксани Косач-Шимановської), що живе у Швейцарії, та Ольга Лютон-Петрова зі США (троюрідна племінниця, онука Лесиної сестри Ізидори Косач-Борисової).

На честь Лесі Українки названий астероїд «2616 Леся» (2616 Lesya), відкритий 28 серпня 1970 року. Його місце в головному поясі астероїдів, розташованому між орбітами Марса та Юпітера.

У Луцьку біля В'їзної вежі замку Любарта є дерево, яке іменують Лесиним ясенем. Воно одне з найстаріших дерев міста. Вважається, що саме під ним мала Леся написала свого першого вірша.

На фасаді одного з будинків біля Золотих воріт у Києві з'явилося графіті, присвячене Лесі Українці. Його створив австралійський митець. На створення роботи "Леся Українка" автора Гвідо Ван Хелтена надихнув вірш «Конвалія» української письменниці.

В останні роки життя очі Лесі Українки набули надзвичайного блакитного кольору. Цікаво, що до того вони не мали настільки інтенсивного забарвлення. Цей факт справді дивував усіх довкола, адже очі поетеси були наче неземні. Про це згадує у своїх спогадах Лесина сестра Ізидора Косач-Борисова.

Збереглося унікальне листування Лесі Українки, з якого можна повніше зрозуміти її єство:

«Кожна жінка, що себе поважає, не пише ніколи листа того дня, коли вона обіцяла». «Як тільки візьмусь до якого зарібку, то зараз усі жахаються, що я “перетомлюся”, “виснажуся”, “покладу всю силу”. Чи не значить се, що мене всі мої близькі щиро вважають за безнадійного інваліда, засудженого на весь вік на паразитне життя? Бо так виходить якесь “внушение”, і я справді можу опуститись та серйозно почати думати, що я «ні до чого».

«Удручає в російській літературі навіть не стільки порнографія, скільки сумбурність і безпомічність думки й фантазії, безпорадність в рішенні навіть елементарних психологічних проблем. Так, наче люди з зав'язаними очима пишуть».

«Треба було в Єгипті родитись, то, може, й був би лад, але ж найгірша помилка мого життя – се що я зросла у волинських лісах. А проте я не згадую лихом волинських лісів. Сього літа на честь їм написала драму-феєрію. Я дуже люблю казки і можу їх видумувати мільйони».

«Коли вибрати з двох, то я вже волю бути Дон-Кіхотом ніж Санчо Панса, бо так мені більше по натурі, та й навіть по фігурі».

«Часто, люблячи когось, я думаю: якби він був отакий і такий, вчинив те і те, то я б його не любила, але якби хто інший мав усі ті добрі прикмети, що сей, то чи я б того іншого любила? Не знаю... навряд. В кожному почутті єсть іще щось недослідиме, і теє “щось” дає барву цілому почуттю».

Найвідоміших цитати Лесі Українки:

Гумор найкраще враження робить при серйозному тоні.

Геройство мусить мати нагороду, се і Боги, і люди признають.

З рук смерті люди дістають безсмертя.

Боги в тім винні, що дали тобі пізнати правду, сили ж не дали, щоб керувати правдою.

Краса – змагання до досконалості.

Малоросійство – це не політика і навіть не тактика, лише завжди апріорна і тотальна капітуляція.

Неволя ще мерзотніша, коли вона добровільна...

Чия правда, того буде й сила!

Без надії сподіваюсь.

Ні! Я жива! Я буду вічно жити!

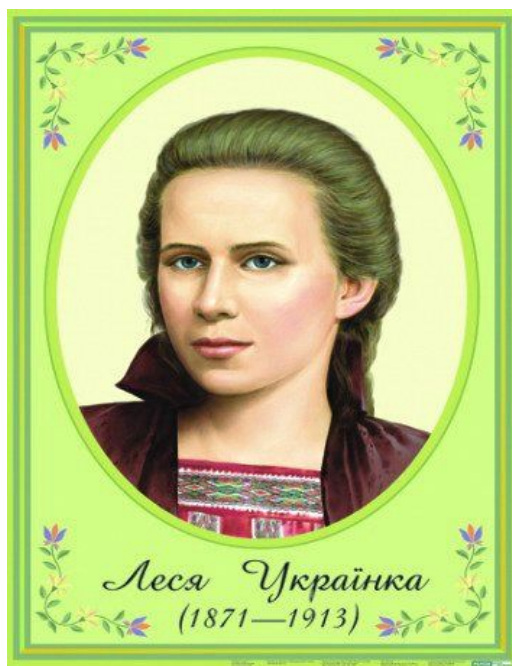
Цитати про Лесю Українку :

"Дочка Прометея"

"...єдиний мужчина" (І. Франко)

"...геніальна жінка" (М. Павлик)

«Леся Українка! Це звучить узагальнююче, як ім'я, в якому злились мільйони українок і українців, мільйони безвісних чесних борців за свободу, які в глухі часи жорстокого царизму вслід за російським пролетаріатом не побоялися устати проти гніту й рабства» (П. Тичина).

*Леся Українка і європейська література, культура і мистецтво
(Дайджест-матеріали на допомогу бібліотекарям
до 145-річчя від дня народження Лесі Українки)*

Комп'ютерну верстку, набір та оформлення
Підготували: О. В. Дорохова
Редактор: В. М. Вересоцька
Відповідальна за випуск: Т. М. Клюй
КЗ «Чернігівська обласна бібліотека для дітей ім. М.Островського»
14032, м.Чернігів, вул. Рокосовського, 22-А
Тел.95-19-45, 95-18-62
<http://ostrovskogo.com.ua>
mail:ostrovskogo@online.ua

Зам. № 1
Тираж 30